ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 65 ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Հ ա ր ա թ, 18 Ա պ ր ի լ ի 1898 Հ ա ր ա թ, 18 Ա պ ր ի լ ի ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 65

Տարեկան՝ 10 րուբլի, վեց ամիսը 6 րուբլի, հրեք ամիսը՝ 3 ր. 50 կ.
Թիֆլիսում ամիսը՝ 1 ր., հատով 5 կ.
Բաժանորդ գրւում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը։

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Норъ-Даръ“
կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի մօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը։ Յայտարարութիւններն ընդունւում են ամեն լեզուներով։ Յայտարարութիւնների գառնի՝ 2 կ., բեկլամների համար՝ կրկնապատիկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քրոնիկոն.—Լուրեր։
Մեղ գրում են. — Նուիրուց, Ջամախուց, Քութայիսից, Ղամարլուից, Միլիոնների չուրջը։
Քաղաքական. —Ամերիկեան Սպանիական պատերազմը։ Ֆրանսիա։
Հատ ու կտոր։
Թեր և դէմ։
Բանտարկեալն. — Կապիկների լեզուն։ Գիրք գնողներ։
Տեղեկատու։
Յայտարարութիւններ։

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Սալեանից 20 վերստ հեռաւորութեամբ Նորէլ կոչ. ընկերութիւնը նաւթի հորեր է փորում։ «Կասպի» լրագիրն անկասկած է համարում, որ այդտեղ նաւթ կայ, Սալեանի մօտ նաւթի հորեր կան, որոնցից գիւղացիները նաւթ են հանում վառելիքի համար։

Սալեանի մօտ հողերը բաւական թանկացել են և գնողները ձեռքից ձեռք են խլում։ Ասում են, որ օտարերկրեայ մի ֆիրմա ձգտում է այնտեղ հողեր ձեռք բերելու։

—

Ապրիլի 17-ին Թիֆլիսի նահանգական դատարանում սկսուեց Երևանի Փոթիի նաւահանգստի մեծաւոր լիժէների Մայերի գործի քննութիւնը։

Այդ պարոնը իւր երկրորդ կնոջից բաժանուելու համար իւր կնոջը մեղադրել էր անբարոյական յարաբերութեան մէջ և վկաներով հաստատելով իւր կնոջ անբարոյականութիւնը, տպահարդան էր տացել։

Մեղաւոր ճանաչուած կինը դողդոջել է դատարանի վճռի դէմ յայտնելով, իբր թէ՝ վկաները բոլորն էլ սուտ վկաներ են։

Վկաները թուում հինգ հոգի չեչէններ են, որոնցից չորսը կին են, խոստովանում են, որ իրենք կաշառուել են և սուտ վկայութիւն են տուել։ Սուտ վկաներ ճարող և ինչ որ այն խարդախ գործի պլոն բերողը Վոլոքաևով Պետերբուրգի պոլիցիան է, որ առաջ Թիֆլիսի օտիկանութեան մէջ էր ծառայում։ Այս վերջինս Մայերից 3 հազար րուբլի առանալով՝ գոել է յիշեալ հինգ վկաներին և կաշառելով նրանց դրդել է սուտ վկայութիւն տալու Մայերի կնոջ դէմ, որին ոչ ճանաչում են և ոչ էլ տեսել են, բայց դրամով վկայել են, որ իրենց աչքով տեսել են...

Այս հետաքրքիր գործի ելքի մասին կը հաղորդենք։

—

Ապրիլի 11-ին Կ. Պոլսից գալով Պետերբուրգ է հասել սուլթանի բարեուղղ Ալի-Ջաւադ բէյը սուլթանի թիկնապահ Ֆէյզի բէյի հետ։ Սուլթանի պատուիրակները նոյն օրը գնացել են արտաքին գործերի մինիստրութիւնը, ուր նրանց ընդունել է մինիստր դրաֆ Մ. Ն. Մուրաւիովը։

—

«Կասպի»-ն հաղորդում է, թէ չուտով Բաքում կը հիմնուի ռուս-թրքական տպարան, ուր ռուսերէնի հետ նաև պէտք է տպագրուին թուրքական տառերով դիւանագան գրքեր։ Գործին ձեռնարկողները տան հողի են, որոնց մէջ կան նաև լիտելիգենտ մուսուլմաններ։ Այս ձեռնարկութեան դրամագլուխը 15,000 րուբլի պէտք է լինի։ Ընկերութիւնը հարկաւոր մեքենաների ու գործիքների համար արդէն պատուէր է տուել Մոսկուա։

—

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը ձիերի օտնավաճառի աշղոյթեանն աւելի նպաստելու համար՝ իւր վերջին նիստում որոշեց այլևս յօդուտ քաղաքի օտնավաճառում եղած ձիերից օրական 5 կոպ. հարկը չվերցնել, նոյնպէս և վաճառողներից ու գնողներից չվերցնել $1^{1}/_{2}$% հարկը ծախուած ձիու գնի քանակութիւնից։

—

Մի խումբ օտարերկրացի դրամատէրեր պարսից չահին ծրագիր են առաջարկել Պարսկաստանում երկաթուղիներ անցկացնելու համար մի մեծ ընկերութիւն հիմնելու։ Ընկերութիւնը մտադիր է երկաթուղի անցկացնել Կասպից ծովից մինչև Պարսից ծոյը՝ Թէհրանի վրայով։ Ընկերութեան հիմնադիրներն են բելգիացիները ու գերմանացիները։

—

Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստր իշխան Մ. Ի. Խիլկովը այս ամառ պատրաստւում է մի ընդարձակ ուղեորութիւն կատարելու։ Պ. Մինիստրը, ի միջի այլոց, կայցելէ Անդրկասպեան երկիրը։

—

Մայիսի 1-ից Թիֆլիսի Վլադիկաւկազի միջև մօտաւոր կառքերի երթևեկութեան ամառային ժամակարգութիւնը։

—

«Կասկաս»-ի խմբագրութիւնը հանդանակութիւն է բաց արել յօդուտ Ռուսաստից Կովկաս գաղթողների։

—

Շուչու քաղաքապետ է ընտրուած երիտասարդ Բ. Ս. Մելիք-Շահնազարեանը 19 ձայնով ընդդէմ 6-ի։ Քաղաքապետի ռոճիկը 1500 ր. աւելացրած է 2400 րուբլու։

—

«Պր. Պր.»-ի ասելով Վլադիկաւկազի երկաթուղու Բեսլան կայարանի ծառայողները հետագրով դիմել են երկաթուղու կառավարիչ ինժէներ Ի. Գ. Ինոզեմցովին խնդրելով՝ որ իրենց թոյլ արուի զէնք կրելու, որովհետև այդ կայարանը յաճախ աւազակների յարձակումներին է ենթակայ և իրենք իրենց ընտանիքով գտնւում են երկիւղալի դրութեան մէջ։ Նրանց խնդրին խոկոյն գոհացում է արուած։

—

Ապրիլի 16-ին անասնարոյժ պ. Ն. Կրիգները Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան անդամների և անասնարոյժների հետ դիտել քաղաքային սպանդանոցները։ Կովկասի ամեն ծայրերից անասնարոյժները հաւաքուել են Թիֆլիս խորհրդակցելու և վճռելու Կովկասում ժանտախտից բռնուած կենդանիների սպանման վերաբերեալ նոր օրէնք մտցնելու խնդիրը։

—

«Սիր.-Փոչ.» լրագիրը հաղորդում է, թէ Ակմոլինսկի շրջանի դատարանում քննուել է Դուրով ամուսինների գործը, որոնք ուղղափառութիւնից անցնել են հրէութեան։ Նրանք իրենց արժանի պատիժն են ստացել արտաքսուելով Սիբիրի հեռաւոր կողմերը։

—

Թիֆլիսի օտիկանապետ պ. Մասլիկին, որ ապրիլի 6-ին կառքից վայր ընկնելով խեղուածներ էր ստացել, արդէն առողջացել է և չուտով իւր գործը կսկսի։

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ՆՈՒԽՈՒ Յ. — Զատիկ չարաթ օրը սկսից անձրև մաղել, իսկ կիւրակի օրը արդէն ձիւն էր գալիս, որն անդադար շարունակուեց մօտ հրեք օր, ապա փոխեց անձրևի։ Ամրողջ մի չարաթ ցեխը անտանելի էր։ Բայց աւելի անտանելի էր որ շատ անգամ ջուրը արևներից պատատուելով ողողում է փողոցները ու ցեխը չարունակ մնում։ Անմաքրութեան կողմից մեր քաղաքը իւր նման քաղաքների առաջ համարձակ կարող է հպարտանալ։ Զատիկ կիւրակէի օրը եպանակը վատ լինելու պատճառով «մեհլոցը» կատարեցին յաջորդ կիւրակի օրը։

—

ՁԱՄԱԽՈՒ Յ. — Անցեալ տարուայ երաժշտութեան պատճառով Ջամախու պէս ցուրտոտ գաւառում ցուրտը այնքան քիչ էր, որ գիւղացու ամրողջ տարուայ պաշարը պահպանեց, գիւղացին ստիպուած իրեն օգնող կենդանիները ծախելով մեծ պարտքի տակ ընկաւ, իսկ այս ցուրտ և երկարատև ձմեռը աւելի թշուառ կացութեան մէջ դրեց քաղաքս կերակրող գիւղացիներին, գրեթէ ամեն տեղ կենդանիների մեծ մասը փչացրեց և կոտորուել են մնունդի պակասութեան պատճառով։

Արդէն քաղաքում կատարեալ սով է սպառնում, ալիւր չկայ, եղածի թաղարը (25 պուդ) էլ տալիս են 42—45 ր. այդ պատճառով մի քանի տեղացի գիւմեցին քաղաքային վարչութեան, որ կարգադրութիւն անի սովի առաջն առնելու. քաղաքագլուխ պ. Լալայեանը հետագրեց Բաքու, Ջաֆառ ալիւր (ալիւրի 2-րդ տեսակը) բերել տալու, բայց դժբաղդաբար այդ էլ չի գտնւում։

Տեղս կան մի քանի հաջիներ ու մէչէդինեներ, որոնք ունեն ամեն մէկը մի քանի ցորենով լիքը ամբարներ մօտ 2000 թաղար նրանք դեռ չեն բացել իրենց ամբարների դռները, որ յետոյ աւելի թանդ ծախեն. այդ բանի վրայ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԱՊԻԿՆԵՐԻ ԼԵԶՈՒՆ

—

Ամերիկական պրոֆէսոր Գարներն արդէն բաւականին ժամանակ, որ զբաղւում է կապիկների լեզուի սիստեմատիքական ուսումնասիրութեամբ։

Նա իւր բոլոր հետազօտութիւնները մի գրքի մէջ ամփոփելով և լոյս ընծայելով, ինքը գնացել է Աֆրիկայի արեւտրային անտառները, որպէս զի այն տեղերում պարապի իւր յետագայ «լեզուաբանական» ուսումնասիրութիւններով կապիկների մէջ։ Նրա ներկայ աշխատութիւնների մասին տեսա չեն ստացուել տեղեկութիւններ, դեռ ևս նրա առաջի գիրքը ևս Եւրոպայում քչերին է յայտնի։ Այդ գրքի անունն է «the speech of monkeys» (կապկային լեզու), նա բաղկացած է 260 երեսից, բայց և այնքան երեսների վրայ ևս կան շատ հետաքրքիր նիւթեր, յատկանշած մի մարդուց, որը, ըստ երեսոյթին, անկեղծ սիրում է բոլոր կենդանիներին և նուիրուել է նրանց հոգեկան աշխարհի ուսումնասիրութեանը իւր բոլոր ոյժերը։ «Նով. Վր.»-ն իւր յատկացուածներից մինում ծանօթացնում է այդ հետաքրքրական աշխատութեան հետ։

«Գեռևս մանկութիւնից» սկսած - ասում է Գարները—ես այն կարծիքն ունէի, որ բոլոր կենդանիները ունին լեզուներ առանձին լեզուները, որոնց օգնութեամբ նրանք խոսակցում են իրար հետ. ես զարմանում էի, որ մարդիկ չեն աշխատում այդ լեզուն սովորել. մի անգամ Ցինցինատիի կենդանաբանական այգում բերանս բաց մնաց մի քանի փոքրիկ կապիկների վարքի վրայ, որ նստել էին վանդակում մի մեծ մանդրիլիայի (ամերիկական մի կենդանի է) հետ։ Նրանում էր, որ նա նրանց զղուանք ու երկիւղ էր պատճառում. կապիկները անշեղ հետևում էին մանդրիլայի իւրաքանչիւր շարժմանը և միմիանց հաղորդում էին իրենց ստացած տպաւորութիւնները։ Մի քանի ժամ շարունակ մնայի վանդակի մօտ և նկատեցի, որ որոշ հնչիւն նրանց մէջ յատկացնում է համապատասխան մարմնի շարժում։ Ի վերջոյ փոքրիկ կապիկների հնչիւններից (բարակ ձայներից) իմացայ, որ մանդրիլը անում է այս կամ այն շարժումը։ Ես կարողացայ, նայելով ոչ թէ վանդակի վրայ, այլ ականջ դնելով կապիկների խոսակցութեան, ասել, թէ քնած է մանդրիլը, նստած է, թէ ման է գալիս վանդակի մէջ։ Այսպիսով սովորելով մի երկու կապկային հնչիւն, ես հասկացայ, որ գոնէ իմ լեզուի բանալին։ Այն ժամանակ ես ինձ հետ վերցրի և փոնոգրաֆ (ձայնասոս), որպէս զի նրա պլանակի վրայ վիր առնեմ կապիկների խոսքերը։

«Կենդանաբանական այգում, ի միջի այլոց, կային երկու կապիկ—էգ և արձ, որ ապրում էին միևնոյն վանդակում։ Ես նրանց լսածների մի վանդակում, իսկ որձինի ուրիշի մէջ, որը առաջինից այնքան հեռու էր, որ կապիկները իրար ոչ կարող էին տեսնել և ոչ էլ լսել։ Ապա ես փոնոգրաֆով նստեցի էգի վանդակի մօտ և չհեռացայ, մինչև որ ինձ յաջողուեց փոնոգրաֆի մէջ մտցնել մի քանի հընչիւնները, որ արտասանեց կապիկը։

Այդ անելուց յետոյ, ես գնացի արձի վանդակի մօտ և սկսեցի փոնոգրաֆը շարժել, խնամքով դիտելով, թէ փոնոգրաֆի հնչիւնները ինչ տպաւորութիւն կը թողնեն արձի վրայ։ Նա ուշադիր ականջ դնելով փոնոգրաֆին նոյն րոպէին սկսեց որոնել խոսող էգին։ Կապկի չափազանց անհանգստացած էր։ Մի կողմից նրան գրաւում էին ծանօթ խոսակցութեան հնչիւնները, իսկ միւս կողմից նա երկիւղածութեամբ էր նայում փոնոգրաֆի խողովակի վրայ, որի միջից գուրս էր գալիս այդ խոսակցութիւնը։ Զարմանքի և չափազանցութեան նշանները էլ ցոյց տուեց և էգը, երբ ես նրա առաջ հնչեցրի փոնոգրաֆով վեր առնուած արձի «խօսքերը»։

«Այս առաջին փորձից յետոյ ես եկայ Չիկագօ, այնտեղ ես սրտիցդ ու զուտ մի փոքրիկ կապուչինա - կապիկ և սկսեցի ինամքով ուսումնասիրել նրա լեզուն։ Պէտք է ասեմ. որ կապիկների այդ տեսակը (կապուչինա) ես համարում եմ ամենախելացի և միևնոյն ժամանակ ամենաշատախօս տեսակներից մինը։ Ընդհանրապէս ասած, Նոր Աշխարհի (Ամերիկայի մասին է խօսքը) կապիկները աւելի քիչ լռակեաց և անհամեմատ աւելի հասկացող են, քան Հին Աշխարհի կապիկները, ի հարկէ, բացի անտրոպոիդներից (չիմպանզէներից, գորիլլաներից, օրանգուտանգներից կայն)։ Կանդնելով վանդակի մօտ ես ամենից առաջ աշխատում էի ըմբռնել այդ հնչիւնը, որը, ինչպէս իմացայ յետագայում, նշանակում է «կերակուր», և սպա ծանօթացայ միւսների հետ»։

Լեզուաբանական այդ պաշարը, սահմանելով Գարները իւրաքանչիւր յարմար դէպքում աշխատում էր օգտուել նրանցից։

«Զարմանում,—պատմում է նա,—ապրում էր իմ ծանօթներից մինը, որը Cebus տեսակից ունէր մի գեղեցիկ կապիկ։ Նրան կոչում էին Եօկո-եօկո խոսակցութեան ժամանակ նրան սղջունեցի իւր լեզուով, այնժամանակ նա իմ վերաբերմամբ ցոյց տուեց բարեկամական յարաբերութիւն, ձեռքիցս առաւ կերակուրը և սկսեց ինձ փաղաքշել։ Միևնոյն ժամանակ նա ինձ պատասխանում էր նոյն բառով, որով ես դիմում էի նրան։ Երբորզ այցելութեան ժամանակ ես վճռեցի նայել, թէ Եօկոյի վրայ ինչ տպաւորութիւն կը թողնէ այն հնչիւնը, որ ցոյց է տալիս վանդակի մօտակայ լինելը։ Հէնց որ արտասանեցի այդ բառը, Եօկոնիսկոյն բարձրացաւ վանդակի վերևի մասը, որտեղից ցատկեց այն վիճակի մէջ, որտեղ նա քնած էր, յետոյ այնտեղից յետ վազեց և սկսեց կատաղի թռչկոտել ու վազել գողալով սարսափից։ Ես ոչ մի փաղաքշանքով չկարողացայ ստիպել նրան հանգըստանալու և ինձ մօտենալու։ Իմ բոլոր խաղաղացուցիչ խօսքերս ու շարժումներս չհասան նպատակին և չկարողացան սպանել կապիկի մէջ արդէն գարթնած կասկածամտութիւնը»։

Պրոֆէսոր Գարները իրրև կանոն է դնում, որ իւրաքանչիւր հնչիւն, որ արտասանում է կապիկը, առաջացնում է մի որոշ շարժում, և ընդհակառակը, իւրաքանչիւր շարժման ուղեկցում է մի յայտնի հնչիւն, որը միևնոյն տեսակին պատկանող կապիկների համար ունի միևնոյն նշանակութիւնը։

Մեքանի դէպքերում, զանազան բարբառների ժամանակ (կապիկներն էլ ունին բարբառներ), հնչիւններով խոսողները լաւ չեն հասկանում, բայց յետոյ գործը վերջանում է այնպէս, որ կապիկները սկսում են իրար հասկանալ։ Կապիկների լեզուն սահմանափակում է բառերի մի փոքր թիւով և որոշում է առարկաների ոչ մեծ չրջան։

«Իմ ամենաարժանահաւատ դիտողից մինն էլ բացատրութեան նշանները են,—ասում է Գարները,—այդ նշանը կապիկների մէջ արտայայտւում է, ինչպէս մարդկանց մէջ, գլխի մի կողմից միւս կողմը շարժելով։ Շատ փորձերից ես դրանում անպայման համոզուեցի»։

Գարները աշխատել է, բացի կապիկ-

Ֆ. Հ. Ա. Ա.

ՀԱՂՆԱՂԵ ԺԱՎԱ

(Ժողովր.)

—

Ե. Հ. Ա. Ա.

ՄԵՐԺՎԱԾ ՎԱՉԱՌԱԿԱՆ

Ղարսի մարզում 3 տրեխ հնարավոր է գտնել ամեն տեղ, սկսեց հնարավոր լինել ամեն տեղ, ուր ոտքդ դնում ես, ամեն տեղ ոտքիդ տակ ես զգում ինչ-որ բան, որ ոտքդ ցավ է պատճառում։ Ես էլ ոտքիս տակ զգացի մի բան, որ ցավ պատճառեց ինձ։ Ես ոտքս բարձրացրի, նայեցի, տեսա, որ ոտքիս տակ մի ոսկի է։ Ես ոտքս դրեցի ոսկու վրա, ոսկին ինձ ասաց, որ ես չվախենամ, ինքը ոսկի է,

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ-ՕՏՈՄԱՆԱԿԱՆ ԱՏՅԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Ա. ՏԱՐՈՆՑԻ

Տարեկան բաժանորդագինը Թիֆլիսում և գաւառներում փոստով 5 ռուբլի, կէս տարուայ 2 ռ. 50 կ. Արտասահմանում տարեկան 6 ռուբլի, կէս տարուայ 3 ռ. Առանձին համարը 5 կոպ. Գրասենեակը Թիֆլիս, Ախմախի փող., № 15, Ա. Տարոնցու տունը։ Ընդունում է ամեն օր, բացի տօներից, առաւօտեան 9 ժամից մինչև երեկոյեան 5 ժամը։ Անհասցէ նամակները չեն ընդունւում։ Ձեռագրերը չեն վերադարձնում։

ՀԵՌԱԽՕՍԱՐԱՆ № 15

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

Ս. Էջմիածին։

Ինչպէս արդէն գրել ենք, Ս. Էջմիածնի վիճակի առաջնորդ Գերշ. Մատթէոս եպիսկոպոսը Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տաճարում կատարեց Հայաստանի նոր հարսնիքը։ Ինչպէս գրում է «Մշակ»-ը, հարսնիքի արարողութիւնը կատարուեց հետևեալ կարգով։

Նախ եկեղեցի մտաւ փեսան՝ Հայաստանի Ազգային Ժողովը, որին ընկերանում էին Ս. Էջմիածնի վանքի միաբանները, հոգևոր դասը, Ս. Էջմիածնի գիմնազիայի ուսուցիչները և աշակերտները։ Ժողովի անդամները կանգնեցին եկեղեցու աջ կողմում։ Ապա եկեղեցի մտաւ հարսը՝ Հայաստանի Ազգային Վարչութիւնը, որին ընկերանում էին Ս. Էջմիածնի գաւառապետ Ա. Ալամդարեանցը, գաւառական ատենապետ Ա. Ղազարեանը, գաւառական ատենակալ Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի օգնական Ա. Ղազարեանը, գաւառական ատենակալի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղարի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի օգնական Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենապետի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղարի քարտուղար Ա. Ալամդարեանը, գաւառական ատենակալի քարտուղար

ստորագրութիւնը 15 անձի փոխանակ, որը իբրև նմուշ արտագրելով տաս առ տաս, թող ընթերցողը գաղափար կազմէ երէցփոխի գոհարներով զարդարուած համախօսականի վրայ։

«Բախշի Ղայրմունով, Լատուփայն ունուտով, Նիկայլայ մայկուվ, մայրտիրէբս այքերով, Սայվետիս այկփով, հայրըբետ Խայչկէով... եւ այլն. այս վերոյ հեղել, 15 այնծաց. ինձ խնգրց. խայտուններ էստայրկեցի, Դրիգոր. Սիմոնով, Բայրաքալեանց»։ Որը պէտք է կարդալ այսպէս. այս վերոյիշեալ 15 անձանց ինձ խնդրելու խաթրու ստորագրեցի և այլն։ Այս և սրա նման ստորագրող օտարազգի մշակների բազմութիւնը, հարցնում եմ, պ. երէցփոխ, ժամաւո՞րներ են, թէ ծխական։

Դ) Պ. երէցփոխ, հաւատում եմ, որ ոչ մի բանակցութիւն չէք ունեցել հ. Միւլհանցի հետ, «այլ ունեցել են ուրիշները». ասացէք, խնդրեմ, «մեծամեծներն» ժողովում ով էր կարդում հ. Միւլհանցի նամակները իւր վարձատրութեան պայմանների և veto-ի մասին։

Ե) Հայր Միւլհանը Բագում և Թիֆլիսում չհարցանելով յայտ բանակցութիւններով ապահովեցնել իւր վիճակը, վիրջապէս յայտնում է նրան հրաւիրակատար համախօսականով ընտրուել Բաթումում և այն էլ veto-ի իրաւունքով օգնական (Միւլհան Միսրոպ քահանան իւր հօր՝ Տէր-Յովսէփի պէս դեռ զառամեալ չէ) քահանայի ընտրութեան մէջ։ Այս նորաձեւութիւնը Բաթումի երէցփոխ Յարութիւնեանցի և Միւլհանց քահանայի նոր պլոժէնիայով գործադրութիւն ստանալու է մեր հոգևոր իրաւախնայի մէջ։ Veto-ի իրաւունքով է, որ Միւլհան քահանան իրեն օգնական հրաւիրակից Աթաղզորի և Բաթումի հերոս Մալխասեանց քահանային։ Դեռ էլի գանգատւում են մեր եկեղեցու դանգաղ յառաջադիմութեան համար։ Սա մի՞թէ մեր եկեղեցւոյ մաշուած կարգերի և օրէնքների վերանորոգութիւն չէ։ Veto-նների պատմութիւնը թողնում եմ ձեռնհաս անձանց դրչին ու դատողութեան։

Զ) Ասում է երէցփոխը «իմ (թէ մեր) կազմած ժողովներում Խուցեանին ընտրելու մասին խօսք անգամ չէր եղել» և թէ Մալխասեանին ի նկատի ունենալով նրան երկրորդ քահանայ (թէ օգնական, ըստ ոմանի օգնական) ընտրելու մասին «ասացուել էր հայր Միւլհանի հաւանութիւնը»։(Ուրեմն բանակցութիւններըվանտարել են Մալխասեանց քահանային, որ Նալծոյիկոսի գիւանի հրամանագրութեան համաձայն փոխանակ Ընդունի գընալու, Բաթում մնաց)։ Կրկին անգամ պատիւ ունիմ յայտնելու պ. երէցփոխ, որ 10—15 մարդաց կազմած ձեր ապօրինի ժողովում ինքներդ և ընկ. տարածել էիք, որ ես իրր թէ համաձայնութիւն եմ կայացրել Մալխասեանց քահանայի հետ՝ Ընդունի գնալու համար, որ ի տարել կարիք չունէի։ Այդ միջոցին դիմել էիք այն ժամանակ, երբ ինձ համակրողները ինձ արդէն ի նկատի են ունեցել ընտրելու։ Դրա մասին կրկին ականատեսները։ (Ուղիղ է, որ այդ միջոցներին յանձին ինտելիգենտ պ. Ագնուրեանի մի պատգամաւորութիւն Արզուինից ինձ խնդրում էին և Մալխասեանին էլ գովելով Արզուինը՝ խորհուրդ էր տալիս գնալ այնտեղ)։

Իսկ երբ ինձ համակրողները ինձանից տեղեկացան դրա մասին, փողոցային ընտրութեան դէմ սկսեցին բողոքել թէ Նորին Վեհափառութեանը և թէ Կոնսիստորիային։ Փողոցներում, դիւնամիտում, լուսերական և կալծոլիկների մօտ և այլ պատահական տեղերում ժողոված ձեր 192 ստորագրութիւններով լցրած կեղծ համախօսականի դէմ հաղարաւոր ստորագրութեամբ բողոքներ մատուցեցաւ թէ Նորին Վեհափառութեանը և թէ Կոնսիստորիային, միևնոյն ժամանակ խնդրելով՝ ինձ Բաթում մշտական քահանայ կարգելու համար։ Պ. երէցփոխ, սրանք ինչ են նշանակում։ Ես կարիք չունէի ամանց նման հայր Միւլհանի հետ բանակցութիւններ ունենալ veto կամ համաձայնութիւն ստանալ՝ ընտրելու համար *)։

է) Երէցփոխը պատասխանում է. «ես ժողով կազմել եմ հոգևոր իշխանութեան ծայրագոյն Պետի նամակի հիման վրայ՝ յանուն երէցփոխանի ի 29 մայիսի 1897 թ.» Ս. Յարութիւնեանցը երէցփոխ ընտրուած է 1897 թ. նոյեմբերի վերջերին և հաստատուած է նոյն թ. դեկտեմբերի վերջերին, հետևաբար նա չէր կարող ունենալ Վեհափառից թուղթ, որի հիման վրայ իբրև իրաւունք համարէը քահանայական ընտրութիւն կայացնելու։ Օր ցերեկով այդպէս սուտ խօսել կարող է առանց ցնդի երէցփոխ դառած Ս. Յարութիւնեանցը (երէցփոխի և քահանաների ընտրութեան ձևերը յար և նման են, սրա մասին կրկին արժ. Էմմանուէլ քահանայ Նազարեանցը, որին Բաթումի ժողովրդականքը յայտնեցին)։

Ը) Երէցփոխը պատասխանում է. «Նորին Վեհափառութիւնը բնաւ քննութիւն չէ կարդել» և ապա չարունակելով՝ իրեն հակասում է. «Նորին Վեհափառութիւնը Խուցեան քահանայի համար ուղարկուած կեղծ խնդրագիրն էր (համախօսականը իսօ չէը), որ յատուկ մակագրութեամբ հրամայել էր Կոնսիստորիային «կողմանց զործակալի միջոցով առ քննել և զեկուցանել իրեն»։ Բաթումի հասարակութեան մի սաուար մասը միացած արհեստաւոր և մշակ դասակարգի հարիւրաւոր մարդկանց հետ ազգու բողոքագրով դիմել Նորին Վեհափառութեանը՝ պարզ կերպով ցոյց տալով երէցփոխի գործ դրած անհերիւր միջոցները և կազմած համախօսականի կեղծութիւնը։ Նորին Վեհափառութիւնը իսկական մակագրութեամբ 747 ստորագրութիւն կրող այդ բողոքը (որը երէցփոխը խնդրագիրը է անուանում) յանձնեց կոնսիստորիային քննելու համար։ Կոնսիստորիան այդ բողոքագրի հետ միացնելով և Բաթումի վիրահաս հասարակութեան (որանք էլ ըստ երէցփոխի վճռական ձայն չունին) երկու բողոքագրեր՝ յանձնեց արժ. Էմմանուէլ քահ. Նազարեանցին քննելու համար։ Նազարեանց քահանայի քննիչ նշանակուելը յայտնի էր Նորին Վեհափառութեանը. ուստի երէցփոխի այն առարկութիւնը՝ թէ կողմանց զործակալի միջոցով պիտի քննուէը մակագրած այդ բողոքը, աւելորդ տարհամոյհ